

Lenka DOOVÁ

„Odějme Tóra v nevěsty úbor!“¹

O genderových stereotypch severské společnosti v době Vikingské éry

Severní Evropa a její obyvatelstvo, jež stálo u zrodu dlouhodobého a dalekosáhlého procesu stěhování národů – historického jevu, který nenávratně změnil etnickou tvář Evropy, po následující staletí nesměle postávají na okraji zájmu tehdejšího známého světa. Na sklonku 8. století však vystupují z anonymity a s nebývalou intenzitou se opětovně zapojují do víru dějin. Téměř jako by chtěli dát najevo, že na jejich existenci zbytek Evropy příliš dlouho zapomínal.

Jejich následující přibližně třísetleté působení, od počátečních „nesmělých“ kontaktů, přes nesporně dobytelské a kolonizační tendence, až k tvorbě životaschopných politických útvarů, vtisklo této dějinné epoše osobitý ráz a po jedněch z nejobávanějších válečníků své doby i příznačné pojmenování.

Bezprostřední svědectví o prvních desetiletích vikingských nájezdů do západní a jižní Evropy,² opomeneme-li severskou produkci, kde z pramenného silentia této doby vystupují pouze runové nápisy, nám podávají zdroje převážně církevní provenience, ať již irské, anglosaské či francké.³ Těžko si však lze utvořit komplexní a pokud možno objektivní představu o hierarchickém uspořádání a fungování skandinávské společnosti na základě jednostranně zkreslených výpovědí těchto současníků, kteří píšou o setkáních s vikinky z nezáviděníhodné pozice defenzorů.

Výmluvná svědectví gramotných, Písma znalých osob zaznamenávající zvěsti o „Božím hněvu“, který v podobě vraždících a loupeživých *pirates* či *pagani*⁴ dolehl na bezbrannou *Civitas terrena*, nenechávají prostor pochybám, jakým způsobem Seveřany vnímala soudobá křesťanská společnost.

S přihlédnutím k mimoskandinávské pramenné základně je tedy pochopitelné, že si většina lidí i dnes při zmínce o severské společnosti v době Vikingské

---

¹ Citace z *Písně o Thrymvi*, in: *Edda*, přel. Ladislav Heger, Praha 1962, s. 150.

² Východní směr, reprezentovaný předně Švédy, měl převážně obchodní, tj. mírumilovnější charakter.

³ U pramenů arabských a byzantských se potýkáme předně s jejich vlastními formami geografického a etnického názvosloví, nadto se autoři textů netají svým pohledem na Seveřany „skrz prsty“.

⁴ Vedle těchto termínů se můžeme v pramenech setkat i s výrazy: *Norþmen*, *Nor(t)manni*, *Dani*, *al-majus* apod.

éry⁵ vybaví ony mnohdy smrtelně nebezpečné dobrodruhy, kteří s Thorovým či Odínovým jménem na rtech a se sekýrami přes ramena křížují na pověstných drak-karech tehdy známá i neznámá moře, z jedněch čínice své příležitostně obchodní partnery, z jiných žádoucí obchodovatelné komodity.

Abychom získali o poznání plastičtější obraz skandinávské společnosti, nezbyvá než se uchýlit k jinému typu písemných pramenů, a sice severským ságám. Avšak dříve, než přistoupíme in medias res, tj. k genderové problematice, je nezbytné se u tohoto typu dochovaných narativních materiálů pozastavit a upozornit na úskalí s nimi spojená. Opomeneme-li nyní skutečnost, že se k tradiční severogermánské literární tvorbě, jež nesporně patří ke skvostům evropského kulturního dědictví, hlásí vedle Islandu a Norska taktéž Dánsko a Švédsko, u nichž nemáme rané písemnictví tohoto typu spolehlivě doloženo, potýkáme se zde předně s problematikou autenticity těchto západoskandinávských narativních pramenů. Staroislandské rodové ságy (*islendinga sögur*),⁶ jež jsou nepostradatelným a téměř nevyčerpatelným zdrojem informací o severské společnosti Vikingské éry, vznikají s určitým časovým odstupem, což u společností kladoucích důraz na tradici ústní lidové slovesnosti není ničím výjimečným. Avšak problematika jejich samotného vzniku a s ním spojené hodnověrnosti spolehlivého pramene rozděluje historickou a literárně historickou obec na dva názorově neslučitelné tábory. Nejpalčivější problém, který v této souvislosti odborníci⁷ řeší, spočívá v diametrálně odlišném názoru, do jaké míry rodové ságy skutečně vypovídají o době, o které nás informují (tj. od počátku osídlování Islandu až do roku 1030). Zastánci jedné teorie⁸ vycházejí z předpokladu tezaurování původně ústní lidové slovesnosti do podoby písemné v nezměněné, popř. zanedbatelně pozměněné formě tak, jak byly příběhy předávány z generace na generaci, a tudíž k jejich historické autenticitě nelze vznášet pochybnost. Propagátoři druhého názorového proudu⁹ naopak zastávají neochvějně stanovisko, na jehož základě hodnověrnost ság, jakožto spolehlivého pramene, popírají. Vycházejí z předpokladu, že zpožděná tezaurace a literární kreativita křesťanských autorů (nikoli tedy pouhých zapisovatelů) podstatnou měrou ubrala ságám kredit na jejich autentičnosti. Jinými slovy, společnost, která je zachycena

⁵ Vikingskou éru můžeme vymezit tradičními letopočty 793–1066, tj. prvním napadením kláštera Lindisfarne až po poslední pokus o dobytí Anglie Seveřany, tj. bitvou u Stamford Bridge, popř. bitvou u Hastingsu. Těchto mezníků posledních záchvěvů Vikingské éry najdeme samozřejmě celou řadu.

⁶ Dalšími typy ság jsou ságy královské (*konunga sögur*), ságy o biskupech (*byskupa sögur*), ságy o dávnověku (*fornalda sögur*) a ságy o současnosti (*samtíðar sögur*), které s ohledem na naši studii nemají tak zásadní význam.

⁷ Viz např. Peter FOOTE, *Oral and Literary Tradition in Early Scandinavian Law: Aspects of a Problem*, in: Sborník symposia Oral Tradition, Literary Tradition, Odense 1977, s. 47–52; Kirsten HASTRUP, *Text and Context. Continuity and Change in Medieval Icelandic History as „said“ and „laid down“*, in: Sborník symposia Continuity and Change, Political Institutions and Literary Monuments in the Middle Ages, Odense 1986, s. 9–25.

⁸ Tzv. *friprosalæren*, anglicky *free-prose*, v češtině nemáme odpovídající slovní ekvivalent.

⁹ Tzv. *bokprosalæren*, anglicky *book-prose*.

v rodových ságách, odráží sociální vztahy a praktiky autorovy doby a nikoli Vikingské éry, již v tak živých barvách opětovně přivádí k životu. I dnes, byť s určitými výhradami, mají obě teorie své zastánce i oponenty, nicméně tento historicko-lingvistický problém nebyl spolehlivě dořešen.¹⁰

Společnost islandského svobodného státu,¹¹ již můžeme pro tuto chvíli přijmout za obecné paradigma severské společnosti Vikingské éry, se během námi sledovaného období podstatně nezměnila, neexistují tedy závažné překážky, proč tento typ narativních pramenů plně nevyužít.

Severské ságy, i s výše uvedenými výhradami, představují ideální základnu na poli genderového bádání, neboť sotva bychom našli jiný typ materiálů, které by nám poskytly barvitější, plastičtější a bezprostřednější sebereflexi vlastní společnosti nahlíženou několik generací nazpět, než jak ji vykreslují staroislandské rodové ságy.

Hlavním pilířem a hybatelem severské společnosti, tak jako kterékoli jiné ve středověké Evropě, byla samozřejmě mužská část populace. Avšak během námi sledovaného období patriarchální ráz rodiny, typický pro celé (nejen) germánské pokolení, získává v mnoha ohledech značné trhliny. Někdy i dlouhodobá nepřítomnost mužů, kteří eufemisticky řečeno na čas vyměnili rýč či udici za sekeru, popř. meč a vydali se za moře na *viking* (tj. válečnou výpravu), měla za následek, v zájmu zachování kontinuity, přenesení značné části povinností, jež původně společnost předurčila mužům, na jejich ženské protějšky.

Přístupme nyní k genderové problematice a pojdme se tedy blíže seznámit se společností, v níž obě pohlaví zaujímala téměř rovnocenné postavení a kde sociální role nebyly předurčeny primárně příslušností ke konkrétnímu pohlaví, ale závisely předně na flexibilním přizpůsobení se jedinců jejím ekonomickým potřebám, citlivě reagujícím na výchyly v demografickém vývoji.

Jakým způsobem nahlížela severská společnost na svoji dominantnější složku populace, jaká očekávání vkládala na její bedra a jakými prostředky postihovala jedince, kteří selhali v plnění svých biologicky předznamenanych rolí a nesplnili tak očekávání, jež do nich byla vkládána?

Nejprve je na místě zodpovědět otázku, do jaké míry a zda vůbec severské prameny reflektují charakteristické rysy maskulinního chování a jednání. Nejucelnější pohled na charakterové vlastnosti a s ním spojený předpoklad preferovaného vystupování mužů nám podávají přirozeně ságy. Narativní prameny pohlížejí na charakteristické rysy mužského chování a jednání až s překvapivou komplexností. Vedle psychických vlastností jedince považují za nedílnou součást mužské přirozenosti i jeho fyzické předpoklady, jež nikdy neopomenou zdůraznit, a v neposlední řadě i původ, který taktéž v konečném důsledku hrál roli v případě společenského vystupování.

¹⁰ Nejnovější výzkumné závěry viz Oskar BUNDLE a kol., *The Nordic Languages. Volume I*, Berlin 2002, s. 984.

¹¹ Z let 930–1264.

V ságách jsou typické projevy maskulinity spojeny předně s výrazy jako *statečný*, *odvážný*, *rozvážný*, *moudrý*, *znamenitý*, *šlechtný*, *prozíravý*, *zkušený* či např. *uznávaný komunitou*.¹² V souvislosti s posuzováním charakterových rysů mladých mužů, popř. nedospělých jedinců se často můžeme setkat s projevem uspokojení nad jejich nadějně se rýsujícími povahovými vlastnostmi, které jim v budoucnu zajistí ve společnosti renomé vážených mužů.¹³ Zajímavé je taktéž sledovat, jak se výše zmiňované atributy maskulinity mění v závislosti na věku jedince. Zatímco u mladších mužů je preferována a oceňována především statečnost a odvaha, u mužů v období zralosti se očekává, že u nich s přibývajícím věkem nad těmito vlastnostmi převáží moudrost, rozvaha a schopnost zúročit nabyté zkušenosti ve prospěch celé komunity. Za jeden z nejdominantnějších projevů maskulinity považovala severská společnost především *statečnost*, ságami mnohdy vyzdvihovalou na úkor ostatních charakterových rysů. Až s podivem lze sledovat, do jaké míry dokáže jedna osamocená, byť vysoce oceňovaná vlastnost, vyrovnat absenci morálního kreditu jedince, ba dokonce převážit i nad neodpuštělným, tristním chováním. V ságách se můžeme setkat i s protagonisty,¹⁴ jejichž typické vlastnosti či lépe řečeno slabosti nejlépe vystihují atributy jako *svárlivý*, *prchlivý*, *nerozvážný*, *jízlivý*, *výbušný*, *urážlivý* či *urážející*¹⁵ – jednání sotva tolerované společností u nezralých dětí, natož pak u dospělých mužů. Avšak všechny tyto stěží omluvitelné prohřešky hrdinů vůči společenskému úzu vyvažuje a v očích společnosti spolehlivě omilostňuje jejich jediný kladný povahový rys – *statečnost*.¹⁶ V pramenech se setkáme pouze s jediným případem, kdy není na tuto ceněnou vlastnost pohlíženo jednostranně kladným pohledem. A sice u *berserků*,¹⁷ kdy statečnost těchto bojovníků, v bitevní vřavě se měnící v nekontrolovatelnou zuřivost, nevzbuzuje pouze obdiv, ale i oprávněnou míru obav a strachu; ukázka toho, jak tenká hranice může mezi nezdravou dávkou statečnosti a šílenstvím existovat. Vedle statečnosti, která mnohdy zastíní všechny ostatní charakterové vady, je častým motivem určitého typu chování a jednání i *hrdost*,¹⁸ příznačná především pro

¹² Viz např. *fróðr* (moudrý), *vitr* (chytrý), *ítarligr* (znamenitý, výborný), *langsínn* (prozíravý, daleko vidoucí), patrně nejvíce synonym se váže k vlastnostem jako udatný, srdnatý, odvážný: *hraustr*, *djarfr*, *áræðisfullr*, *framr*, *hvatr* apod.

¹³ Viz např. *líkligr til frama* (nadějný, slibný do budoucna), *mentr* (dobře vychovaný).

¹⁴ Viz např. Greti (*Sága o Gretim*) či Skarphedin (*Sága o Njálovi*).

¹⁵ Viz např. *illudigr* (zlomyslný), *ósviðr* (nerozvážný, nemoudrý), *reiðuligr* (hněvivý), *fáligr* (nepřívětivý) apod.

¹⁶ Je úzce spjata se severskou pohanskou mentalitou, kdy pouze na muže padlé hrdinně v boji čekají valkýry, aby statečně bojovníky doprovodily do vytožené Valhally, Odinovy síňe, kde po boku nejvyššího boha a druhů společně čekají na ragnarøk, soudný den. Pravdou však je, že se Valhalla objevuje až v pramenech z 10. století, což naznačuje vliv křesťanství.

¹⁷ V ságách *berserkr*, tj. „ten, který se odívá do medvědí kůže“.

¹⁸ Pravda, nejčastěji se jedná o určité projevy násilí; vyzvání k souboji, zabití, útěk do vyhnanství, dobrovolný odchod do exilu, vydání se na *viking* apod. Tj. vlastnost, která většinou přivádí do nesnází.

svobodomyslné Islandčany, kteří jsou ochotni sklonit hlavu před vlastními zákony, ale nikdy ne před cizí královskou mocí.

Fyzické předpoklady, ale především původ, reprezentují z hlediska komplexního vnímání maskulinity u Seveřanů neodmyslitelně proměnné, jež se do jisté míry podílely v konečných důsledcích na chování mužské populace a zároveň nemalou měrou ovlivňovaly i způsob, jakým je zpětně reflektovala sama společnost. Fyzický vzhled představoval u některých jedinců natolik dominantní rys osobnosti, že v některých případech mohl zastínit i významný původ a další povahové vlastnosti.¹⁹ Obdobně ten, za jehož jménem nestálo žádné patronymikon (nebylo-li ovšem nahrazeno právě výstižnějším *nomen omen*), či jména dalších předků, pro společnost jako by neexistoval, respektive nestál jí ani za zmínku. Neboť vážení mužové a ženy nikdy nezapomínají na rodovou čest, a tudíž ani na jména svých, byť i vzdálených, příbuzných. Krevní pouto, a s ním spojená nutnost chránit a velebit nejdůležitější rodové dědictví – jeho dobrou pověst, zavazovala každého člena k velké zodpovědnosti. Původ, zejména v případě urozených (tzv. *gæðingar*), předurčoval jedince, aby krácel ve stopách slavných předků a nepošpinil svými činy jejich jména. Severská společnost tedy do potomků, předně pak z královských rodů, vkládala velká očekávání a zavazovala je k následování příkladného jednání otců. Od členů vládnoucích rodin bylo očekáváno dobrodružné mládí, energická uvážlivost zralého věku a moudré, zkušenostmi ověřené stáří, neboť každý potomek královské krve měl díky svému původu právo vládnout, a tedy i povinnost během svého života nashromáždit znalosti, jež mu dopomohou k vyváženému panování. Ostatně již staří Germáni věřili, že potomci vládců dědí s královskou krví právě ony vlastnosti a předpoklady, které jim, stejně jako jejich korunovaným předkům, zaručovaly prosperitu a lidem velebenou vládu. Očekávání vkládaná na *konunga* (tj. krále) nejlépe vystihuje eddická skladba – *Píseň o Rígovi*: „*Mladý Král však | měl znalost run, | run života | a run věku, | doved též chránit | oddané muže, | otupit ostří, | utišit moře. | Znal hlasy ptáků, | znal plameny mírnit, | krotit vlny, | starost klidnit; | moc a sílu měl | osmi mužů.*“²⁰

Koncept maskulinity, tak jak je zachycen narativními prameny, by však nebyl úplný, kdybychom opomněli uvést na pravou míru jeden podstatný fakt. Řadu charakteristických rysů reprezentujících „typické“ mužské chování a jednání lze taktéž aplikovat i na ženskou část severské populace. Signifikantní atributy jako

¹⁹ Viz např. Torkell Vysoký, Ketil Ploskonosý, Harald Krásnovlasý, i když s tímto přídomkem se pojí příběh, na jehož počátku stála přísaha tohoto norského krále, jenž si dal slib nečesat a nestříhat si vlasy, dokud nedosáhne sjednocení svého království. Viz Snorre STURLUSON, *Heimskringla or the Lives of the Norse Kings*, Cambridge 1932.

²⁰ *Píseň o Rígovi*, in: Edda, s. 179–180. Zejména vlastnosti jako např. schopnost vítězit nad nepřáteli, zajišťovat zemi mír, blahobyť, úrodu, chránit zemi před hladomorem, epidemiemi či živly byly dědičné – získané od Ríga, boha Heimdalla. Panovník, který nedostal svým závazkům, jež do něj lid vkládal a na jejichž základě si jej zvolili na þingu (tj. sněmu) za krále, mohl být zabit či obětován bohům tak, jak máme doloženo např. ve Švédsku. V takovém případě se pak mezi členy královského rodu hledal nový vládce, který by dědičné dispozice dokázal lépe zúročit pro blaho svého království, než jeho špatně osvědčený předchůdce.

např. *statečný/á*, *moudrý/á*, *rozvážný/á* apod. příslušely ženám stejně jako mužům. Severská společnost, chtěla-li přežít v mnohdy až extrémních přírodních podmínkách (Grónsko, Island, oblasti za Polárním kruhem, byť v námi sledované době v období klimatického optima), musela reagovat na demografické a s nimi úzce spjaté i ekonomické výchylky mnohem flexibilněji. Pružné přizpůsobování se změnám bylo otázkou přežití, nikoli pouhého progresu.²¹ Demografické výkyvy, od přelidnění, jakožto jedné z uváděných příčin počátku Vikingské éry, po citelné vlny vystěhovalectví ze Skandinávie²² do oblastí od západní Evropy až k pokusům o trvalejší osídlení Severní Ameriky, se jednoznačně odrazilily na proměnách v sociální sféře.

Jakým způsobem se transformovala společnost, v níž byl sice patriarchální model rodiny formálně zachován, kde však sociální role primárně vyhrazené mužům mohly, či lépe řečeno musely, zastávat ženy? Předně je upozaděn biologický faktor, který by podmiňoval zastávání určitých sociálních rolí. Společnost, jejíž přežití je stejnou měrou existenciálně závislé na ekonomickém potenciálu obou pohlaví bez rozdílu (včetně dětské produktivity), si nemůže dovolit upřednostňovat sociální stereotypy podmiňované biologickými předpoklady.

Patrně nejsilněji zakořeněným stereotypem, jež přežívá v souvislosti s Vikingskou érou do dnešních dnů, je role obávaného vikinga. S obrazem nebojácného severského válečníka, který si svými dobrodružnými aktivitami krátí mládí a dobývá slavné pověsti nejen doma, ale i v cizině, se můžeme často setkat nejen v ságách, ale i hagiografických dílech dedikovaných skandinávským králům, kde jsou jejich činy, jež můžeme označit jakkoli, ale rozhodně ne bohobojnými, haleny do aureoly christianizačního úsilí. Role zdatného obchodníka, obdivuhodného námořníka, houževnatého kolonizátora či předkolumbovského objevitele stojí vždy v pozadí a ustupují, pravda líbivému, ale spíše minoritnímu, obrazu zosobněné mužnosti. Ženy, jež se taktéž vydávaly v doprovodu (a to nejen jako doprovod) mužů na válečné, obchodní, ale i objevné plavby, a o nichž prameny nemlčí, stojí v pozadí obecného zájmu. Vzpomeňme na Aud Hlubokomyslnou, jednu z prvních iniciátorek kolonizace Islandu, již jsou věnovány zmínky v ságách, ale i v raném historiografickém díle islandské proto-republiky *Landnámabók*,²³ popř. Freydís, jež na základě jednoho opisu ság o Vínlandu (tj. objevení a osídlení Ameriky Seveřany)²⁴ osobně vedla jednu z výprav do Nového světa. Obraz ženy – bojovnice, zahanbující

²¹ Ostatně k jakým důsledkům může vést neúspěšná adaptabilita komunity, prokázal enigmatický zánik pětisetletého skandinávského osídlení Grónska.

²² Spjaté předně s etablováním norského království za vlády Haralda Krásnovlasého (cca převážně 2. polovina 9. století, umírá cca 930), jež dokonce na každého do exilu odcházejícího poddaného uvalil nemalou finanční pokutu, aby šířícímu se trendu zabránil.

²³ Aud Hlubokomyslná (Auðr *djúpiðgu*) figuruje v nejranějších seznamech záborců Islandu, tzv. *lanðnámennu* (v sg. *lanðnámaðr*), ale není samozřejmě jedinou ženou, již je připisován nezanedbatelný podíl na první kolonizaci Islandu. Viz Jakob BENEDIKTSSON (ed.), *Íslenzk Fornrit. Íslendingabók. Landnámabók*, Reykjavík 1968, s. 136–146; též: Hermann PÁLSSON – Paul EDWARDS (ed.), *The Book of Settlements. Landnámabók*, Manitoba 1972.

²⁴ Tj. *Sága o Erikovi Zrzavém (Eiríks Saga Rauda)* a *Sága o Gróňanech (Grœnlendinga Saga)*.

cí svým odvážným jednáním i zbabělé krajany či příbuzné, není v severských pramenech ničím výjimečným. Nalézáme je v situacích, kdy se samy chápou zbraně na vlastní obranu (viz Freydís v *Sáze o Erikovi Zrzavém* bojující sama proti *Skrælingum* – Indiánům, nadto ve vysokém stupni těhotenství), nebo častěji na obranu rodové cti. Vedle materiálů narativních se o Seveřankách upřednostňujících válečnické umění před ručními pracemi zmiňují i další typy pramenů; za historiografické jmenujme alespoň *Saxa Grammatica*, který nás ve svém monumentálním díle *Gesta Danorum* informuje o „dánských Amazonkách“,²⁵ z hmotných památek tapiserii z Osebergu, na níž je vyobrazena žena s kopím v ruce, či např. archeologické nálezy z dánského Gerdrupu, kde byly v ženských hrobech objeveny vedle jehelníčků i kopí, obdobně jako v norském Kaupangu sekery a luky, popř. v neposlední řadě dámské spony a meč v norfolkském Downhamu na území někdejšího dánského práva.²⁶

V souvislosti s krevní mstou se dostáváme k dalšímu sociálnímu stereotypu, a sice muži – mstiteli, jehož pohnuté osudy jsou častým námětem narativních pramenů. Hlavní hrdina, zmítající se mezi morální povinností k rodové cti na straně jedné a důsledky, které pomsta za zabitě příbuzné vyvolá, na straně druhé, je patrně nejtypičtější rolí, kterou nám ságy barvitě popisují. Na základě narativních i preskriptivních pramenů můžeme jednoznačně konstatovat, že role mstitele opět nebyla biologicky podmíněna, jak bychom očekávali, ale příslušela oběma pohlavím.

I když by obraz ženy mstící se na rodinných nepřátelích mohl působit jako literární klišé či figura, mající sloužit k oživení příběhu, je třeba si uvědomit výjimečnost severských narativních pramenů, kde typické (až topické) prostředky středověkého písemnictví nemají své místo. Nadto žena – mstitelka ztrácí nádech pochybnosti v konfrontaci s literou zákona. Severské kodifikace,²⁷ chránící a respektující především rodovou čest, zavazovaly k výkonu krevní msty nejen muže, ale přenášely toto právo a zároveň i povinnost taktéž na ženy. Za všechny uveďme příklady např. ze *Ságy o Njálovi*,²⁸ kde rodovou čest, tj. nepotrestanou smrt bratra, brání s mečem v ruce Tordís, jejíž manžel se k zjednání nápravy staví se zbabělým odmítáním, a Hallgerda s Berktórou, dvě nesmiřitelné rivalky, které svým postojem roztočí bludné kolo krvavé oplaty mezi dvěma významnými islandskými rody.

²⁵ Birgit STRAND, *Women in Gesta Danorum*, in: Kirsten Friis-Jensen (ed.), *Saxo Grammaticus: A Medieval Author Between Norse and Latin Culture*, Copenhagen 1981, s. 135–167.

²⁶ Ke konceptu ženy – bojovnice podrobněji viz Judith JESCH, *Women in the Viking Age*, Woodbridge 1991; Carol CLOVER, *Maiden Warriors and Other Son*, in: *Journal of English and Germanic Philology* 85, 1986, s. 35–49; Jenny JOCHENS, *The Medieval Icelandic Heroine: Fact or Fiction?*, in: *Viator* 17, 1986, s. 35–50; Lena NORRMAN, *Woman or Warrior? The Construction of Gender in Old Norse Myth*, in: Geraldine Barnes – Margaret Clunies Ross (ed.), *Old Norse Myths, Literature and Society*, Sydney 2000, s. 375–385.

²⁷ Viz islandský zákoník tzv. *Sedá husa*: Vilhjalmur FINSÉN (ed.), *Grágás I a-b. Konungsbók*, Kjöbenhavn 1874, s. 147; Andrew DENNIS – Peter FOOTE – Richard PERKINS (ed.), *Laws of Early Iceland. Grágás I.*, Winnipeg 1980, s. 141.

²⁸ *Sága o Njálovi*, in: Ladislav Heger (ed.), *Staroislandské ságy*, Praha 1965.

Stejně tak v *Sáze o Volsunzích* stojí v pozadí krevní msty opět ženy, tentokrát z královské krve.

Toto téma však nemůžeme opustit, aniž bychom na závěr zmínili zajímavou ukázkou dvou ambivalentních vzorců chování tak, jak nám je podává anglosaská epická báseň *Beowulf*.²⁹ V této hrdinské skladbě, opomeneme-li pro tuto chvíli nadpřirozené pohádkové motivy, které nejsou pro narativní prameny ničím výjimečným, se na jedné straně setkáváme s králem Hródgárem, jenž je sužován Grendelovou pomstou, ale je příliš slabý, aby dokázal svému úhlavnímu nepříteli čelit a splnit tak závazky, jež má vůči svým padlým družiníkům. Obrací se tedy o pomoc ke slavnému geatskému hrdinovi Beowulfovi, do jehož ruku vkládá povinnost, již sám nebyl schopný dostát. Na straně druhé nám báseň předkládá zcela jiné paradigma chování v jednání Grendelově matky, která na rozdíl od slabého krále splní, jakožto jediný přeživší člen rodiny, svoji rodovou povinnost a vykoná za zabitého syna krevní mstu, za což nakonec sama zaplatí v souboji s Beowulfem vlastním životem. Jde o velice zajímavý model, kdy do role obávaného mstitele staví ženu, rozzuřenou smrtí jediného syna, nadto jí, pravda, přiznává nelidský původ (což je ale podle mého názoru pro chování hrdinů irrelevantní), a naopak roli osoby, která při plnění svých povinností selhala vinou vlastní slabosti a strachu, přisuzuje muži, nadto z královské krve. Trochu zarážející může být fakt, že se na svého krále poddaní nedívají pro jeho slabost s opovržením, ale i nadále si jej váží. Což ale může být ze strany anonymního autora této epické básně jen literární prostředek, jak zdůraznit kvality do děje zasahujícího a situaci tak zachraňujícího Beowulfa.

Obraz Seveřana – vikinga, nebo mstitele, byť v obecném povědomí převažuje, můžeme tedy jednoznačně odsoudit jako přežívající sociální stereotyp.

Ostatně připomeňme si skutečnost, jakým způsobem severská pohanská společnost poměřovala statečnost muže – a sice volbou ženy. Pouze nejstatečnějším ze statečných se mohlo dostat té cti, být vybráni valkýrami (strážnými anděly a tutoriálními patronkami hrdinů), potažmo Odinem prostřednictvím jejich *val* – tj. volby, a zasednout post mortem ve Valhalle.

Další sociální roli, která je neprávem stereotypně vnímaná jako ryze mužská, reprezentuje tzv. *bónði*, tj. svobodný sedlák. Právě *baenður* (tj. pl. od *bónði*) tvořili skutečný pilíř severské společnosti. Na jejich hrdou minulost se odvolávali a k nim vzhlíželi buditelé národního hnutí 19. století, neboť to byla právě tato vrstva populace, na jejíž bedrech spočívala ve Vikingské éře většina práv a z nich plynoucích povinností. Tato sociální základna je však mnohdy vnímána jako elitářsky uzavřený svět mužů, do něhož nemají ženy téměř přístup. Opak je samozřejmě pravdou. Právo nechápalo pod pojmem *bónði* biologicky podmíněnou sociální roli, ale společenský status, který zavazoval muže či ženu k plnění závazků, jež pro ně z tohoto postavení vyplývaly. Byli tedy nositeli zákonodárné moci, neboť ze své pozice *þingmennu* (tj. sněmovníků) měli právo a povinnost zasedat na sněmech, podíleli se taktéž na lokální moci výkonné a soudní.

---

²⁹ Jan ČERMÁK (ed.), *Beowulf*, Praha 2003.

Není pochyb o tom, že severská společnost vzhlížela především k silným individualitám, jež vyzdvihovala v ságách a dávala tak ostatním za jednoznačný vzor. Jak však reagovala na slabší, ve svém počínání méně úspěšné jedince, kteří se od tohoto tradičně pojímaného paradigmatického předobrazu maskulinity odchylovali, nebo s ním dokonce přímo kolidovali? Zaměřme se nejprve na nejtabuizovanější projevy demaskulinizace tak, jak byly obecně pojímány středověkou společností, tj. zpochybnění mužské potence, odívání se do ženských šatů a pláč jako reakce mužské slabosti.

Verbální atak na mužskou potenci, resp. nářky zpochybňující plnění této primární biologické role byly považovány za nejcitelnější a nejhrubší formu urážky adresovanou kterémukoli muži (samozřejmě v křesťanské společnosti vyjma duchovních, již však neměli být asexuální, ale pouze sexuálně zdrženliví). Samozřejmě i v severské společnosti platilo nařčení tohoto formátu (vedle nářek na sexuální orientaci a deviaci) za jednu z nejzávažnějších urážek na cti, která se dala smít jedině krví upovídáného mluvky. Narativní prameny na rozdíl od litery severských zákonů,³⁰ v tomto ohledu poměrně skoupých na slovo, se neostýchají referovat i o situaci, kdy neschopnost reprodukce nebyla urážkou, ale skutečným problémem. Jak se k takovému delikátnímu problému staví ságy? Překvapivě s veskrze pragmatickým přístupem. Např. v *Sáze o Njálovi*³¹ Hrút, jeden z protagonistů, není schopen dostát svým manželským povinnostem. Situace dojde nakonec tak daleko, že Hrútova frustrovaná žena Unn požádá o rozvod. Je otázkou, jaké závěry lze z tohoto pro obě strany nepříjemného incidentu vyvodit. I přes nečetnost zmínek v narativních i preskriptivních pramenech³² na toto delikátní téma můžeme jednoznačně poukázat na fakt, že mužská impotence nebyla na Severu tabuizovaným tématem, spíše problémem, který si žádá praktické řešení, tj. rozvod.

Avšak jaký dopad ve společnosti měl na muže a jeho pověst rozpad manželství, jehož příčinu zaval manžel neschopností splnit svoji reprodukční funkci? Odpověď není tak jednoznačná. Jednak Hrútovu neschopnost plnohodnotného soužití s vlastní ženou zapříčinilo prokletí vyřknuté zhrzenou milenkou, tak jak nás informuje sága, chyba tedy nestála na straně muže, ale byla dílem ženských čar a kouzel. A jak narativní pramen výslovně uvádí, prokletí se vztahovalo pouze na Unn, nikoli však na ostatní ženy, s nimiž se mohl Hrút i nadále stýkat. Nabízí se tedy otázka, zda bylo téma mužské impotence skutečně chápáno jako společenské tabu, a to i v narativních pramenech, a zmínky o něm přípustné pouze v případě, kdy se nejednalo o chybu ze strany muže, ale o atak insultující jeho mužnost. Nebo

---

³⁰ V. FINSSEN (ed.), *Grágás I a-b*, s. 184; A. DENNIS – P. FOOTE – R. PERKINS (ed.), *Laws of Early Iceland*, s. 198.

³¹ *Sága o Njálovi*, in: L. Heger (ed.), *Staroislandské ságy*, s. 321–559.

³² Po právní stránce mohla být očividně pádným důvodem rozvodu, nikoli však již anulace a to ani v případě, kdy sňatek nebyl nikdy konzumován, stejně jako v našem výše uvedeném případě. Tuto definici práva lze chápat jako ochranu majetkových práv ženy, neboť při anulaci manželství by měla žena nárok na menší majetkový podíl, než jako manželka iniciující z oprávněných důvodů rozlukou či definitivní rozvod.

byl příběh nudného manželského soužití Unn a Hrúta jen literárně vylepšen pro pobavení čtenáře a snad i jako memento, čeho všeho je schopná odmítnutá žena, určen záletným mužům poohlížejících se po štěstí i mimo manželský život. V každém případě rozvod iniciovaný Unn nezanedbal na Hrútově pověsti s výjimkou jediného incidentu žádné šrámy, ve společnosti platil dále za uznávaného a pro svá vítězství v soubojích i obávaného muže. Dle příslušných pasáží v sáze je však patrné, že mužská impotence mohla být důvodem veřejného zesměšnění: „*Já jsem Mörd [Hrútův tchán] a prohlašuji, že se tvá žena s tebou rozvádí, a jako důvod uvádím, že jsi ji nikdy nepomiloval,*“³³ zaznívá z úst chlapce, který nerozvázně opakoval pro pobavení přítomných, slova, jež zazněla na sněmu.

Za nepopíratelnou dehonestaci mužnosti považovala středověká společnost transvestitismus.³⁴ Oblékl-li si kdokoli šat či oděvní doplňky signifikantní pro opačné pohlaví, vystavil se nejen sankcím ze strany zákona,³⁵ ale musel být též připraven čelit společenským následkům, předně striktnímu odsouzení. Ženy v mužském oblečení vyvolávaly obecné pohoršení, ságy se o nich zmiňují doslova jako o „mužatkách“,³⁶ muži v ženském úboru museli být připraveni na posměch nejhrubšího zrna. Této problematice se např. věnuje vedle narativních pramenů i jedna z eddických skladeb *Brymskvíða (Píseň o Thrymovi)*.³⁷ Na příkladě této písně si můžeme lépe povšimnout severské mentality, která se snadněji vypořádává s veřejnou společenskou potupou nežli s porážkou.

V eddické skladbě obr Thrym uloupí bohu Thorovi kladivo a jeho navrácení podmiňuje sňatkem s bohyní Freyou. Ta však sňatek s obrem tvrdohlavě odmítá. Nakonec na návrh jednoho z bohů vymyslí ásové³⁸ lest: „*Odějme Tóra v nevěsty úbor! | Na rámě mu dejme | náramek Brísingů, | ať na něm zvoní | ze zlata klíče | a ženské sukně mu | spadají k lýtkům, | na prsa mu zavěsme | pestré kameny | a zlatým čepcem mu | očepme hlavu!*“³⁹ Tór však na tuto výzvu reaguje dotčenými slovy: „*Babou mě budou | bohové zvát, | nechám-li si navléci | nevěsty úbor.*“⁴⁰ Majitelé zcizené zbraně však nezbývá, než se lstí souhlasit a vstoupit do Thrymova paláce potupně převlečený za nevěstu, doprovázený bohem Lokim v šatech Freyji-

³³ *Sága o Njálovi*, in: L. Heger (ed.), *Staroislandské ságy*, s. 334.

³⁴ Tina LAURITSEN – Ole HANSEN, *Transvestite Vikings*. Viking Heritage 1, Mississippi 2003.

³⁵ V. FINSEN (ed.), *Grágás I b*, s. 47; A. DENNIS – P. FOOTE – R. PERKINS (ed.), *Laws of Early Iceland. Grágás II*, s. 69–70.

³⁶ Český překlad (Ladislav HEGER, *Ságy o lidech z Lososího údolí*, in: týž (ed.), *Staroislandské ságy*, s. 239–240.) užívá výraz „mužatky“. V originále doslova stojí: „...*hún skarst í setgeirabrækur sem karlkonur.*“ [...*ona se ukazuje v kalhotách jako mužatky (?) / muži*]. *Laxdæla saga*, kap. 35. Dostupné na <http://www.snerpa.is/net/isl/laxdal.htm> (citováno dne 23. 4. 2009). Je sporné, zda můžeme výraz *karlkonur* (v sg. *karlkona*) přeložit jako *mužatky*, Richard Cleasby a Gudbrand Vigfusson se totiž domnívají, že jde jen o chybný výklad/přečtení a správně je tedy *karlmenn* (*muži*). Viz Richard CLEASBY – Gudbrand VIGFÚSSON, *Icelandic-English Dictionary*, Oxford 1874, s. 332.

³⁷ *Píseň o Thrymovi*, in: Edda, s. 147–155.

³⁸ *Ásir* – severští bohové, v jejichž čele stál Odin.

³⁹ Edda, s. 150–151.

⁴⁰ Tamtéž, s. 151.

ny služebné. Obávaný Thor, ochránce bojovníků, nejsilnější mezi bohy i lidmi a symbol mužnosti, převlečený do ženských svatebních šatů se pak mstí opovážlivému zloději nejen za krádež svého kladiva, ale i za příkoří, k němuž byl ostatními bohy donucen.⁴¹ Zdá se tedy, že jedinou ospravedlnitelnou, nikoli však méně ponižující, výmluvou transvestitismu mohla být pouze lest, jakožto prostředek tolerovaný společností k dosažení žádoucího cíle. Ostatně lstivost byla v očích Seveřanů chápána jako regulérní forma maskulinního jednání. Mohl-li se viking vyhnout otevřenému boji, při němž hrozily ztráty na životech, lstí, nepohlíželo se na takové počínání jako na projevy slabosti a zbabělosti, ale naopak jako na prozíravé uvažování.

Zdá se, že jediné skutečně tabuizované znázornění mužské slabosti, s nímž se v narativních pramenech nesetkáme, představují mužské slzy. S výjimkou *Ságy o Erikovi Zrzavém/Rudém*,⁴² která je však dle lingvistického rozboru pod značným vlivem silně hagiografické *Ságy o Olavu Tryggvassonovi*,⁴³ se mužská slabost či nejhlubší zoufalství neprojevují zahanbujícím pláčem. Dokonce ani v případě jednoho z nejslavnějších islandských *skalðú* (básníků) Egila Skallagrímssona, který truchlí nad ztrátou vlastních synů, se jeho zoufalství a bolest neprojevují úlevnými slzami, ale otupělostí a myšlenkami na dobrovolný odchod ze světa.⁴⁴ Úlevu a částečné překonání tragédie mu namísto pláče přináší vyrovnání pro něj příznačné – sepsání básně, již nazval *Sonatorrek (Ztráta synů)*.

Nejhlubším projevem demaskulinizace či přesněji řečeno degradace, neboť se nevztahovala pouze k mužské populaci, byť ta ji bezpochyby pociťovala nejcitelněji, nicméně se ale týkala průřezově celé skandinávské společnosti, nastal v okamžiku, kdy se jedinec zařadil mezi tzv. *úmagi*, tj. osoby *neschopné* či *nemohoucí* z nějakého důvodu (nejčastěji s ohledem na věk, ať již příliš nízký, nebo naopak vysoký, na nemoc, vážné zranění apod.) plnit své ekonomicko-sociální role ve společnosti. V momentě, kdy osoba spadne do kategorie neproduktivních, ztrácí pro komunitu svoji cenu. Názornou ukázkou nám podává např. opět *Sága o Egilovi synu Skallagrímově*, jejíž hlavní hrdina se na sklonku svého dobrodružného života musí potýkat nejen s potížemi, které mu přináší stáří (slepota, ztráta sluchu, snížená pohyblivost), ale především s řadou ústrků ze strany těch, jež k němu dříve vzhlíželi: „*Jednoho dne se stalo, že Egil šel venku podle stěny a zakopl a upadl; nějaké ženy to viděly a smály se mu a pravily: „Již je s tebou úplně konec, Egile, když padáš sám od sebe!“*⁴⁵ Dehonestace nebyl Egil ušetřen ani od kuchařky: „*„...„Vstaň“*, řekla ona, „*a jdi do svého přístěnku a nepřekážej nám tady v práci.*“ Egil vstal

⁴¹ Obdobnou lest, kdy se muži převléknou za nevěstu a její družičky, zmiňuje i Gerald de Barri ve svém irském místopisu v souvislosti s vraždou vikingského náčelníka Torgeira, jehož takto obelstili Irové. Gerald z WALESU, *Dějiny a místopis Irska*, Praha 1998, s. 124–143.

⁴² Erikův syn Torstein přichází po své smrti v podobě ducha za svojí ženou, jež ho přežila, a žádá ji, aby jej dala křesťansky pohřbit, aby mohl spočinout vpokoji. Viz *Sága o Eirikovi Zrzavém*, in: L. Heger (ed.), *Staroislandské ságy*, s. 26.

⁴³ S. STURLUSON, *Heimskringla*.

⁴⁴ *Sága o Egilovi synu Skallagrímově*, Praha 1926, s. 175–180.

⁴⁵ Tamtéž, s. 204.

a šel do svého přístěnku.⁴⁶ Jeho následující slova, plná odevzdanosti a nostalgie, jsou živým odrazem toho, co přesně pro Seveřany, obzvláště pak muže, znamenala skutečnost patřit do kategorie *úmagi*: „*Strpení necht' se mnou | slepým, tápajícím | krušně kolem ohně, | kuchařka má pilná. | Vzácný král kdys velké | ve slovech mých míval | zalíbení. Zlatem | za ně štědře platil.*“⁴⁷ Egilovo stáří však není jediným obdobím jeho pohnutého života, kdy se ocitl v této nezáviděníhodné pozici. Zhroucení následované apatickým obdobím po smrti synů (viz výše), z něhož jej přichází vytrhnout nevlastní dcera, je další ukázkou, kdy muž upadá do role neproduktivního *úmagi*. Obdobně v *Sáze o Grettim* se Ömund Dřevěná noha, jenž přišel o nohu v bitvě u Hafrsfjordu,⁴⁸ obával, že díky svému fyzickému nedostatku ztratí u mužů vážnost a vyhlídky na dobrý sňatek. Jeho nepřátelé jej pak častují posměšky, jimiž zpochybňují jeho mužnost: „...*málokdy jsme viděli, aby se do boje pouštěl někdo, kdo sám potřebuje pomoc.*“⁴⁹ I když byli *úmagi* chráněni zákonem⁵⁰ (z hlediska ekonomického zajištění ze strany příbuzných), jejich místo na stupních sociální hierarchie bylo více než jasné.

Problematika maskulinity a jejího vnímání severskou společností v době Vikingské éry tak, jak byla v tomto příspěvku výše nastíněna, předně skrze bohatství dochovaného narativního materiálu, nepřináší náhled a rozbor charakteristických projevů mužského chování a jednání. Studie se spíše zaměřuje na nejpálčivější, potažmo nejožehavější otázky s ní spojené. Na základě eddické a skaldské tvorby, ságové produkce a právních kodifikací nahlíží, jakým způsobem vnímali Seveřané dominantní část své populace, jakými atributy glorifikovali žádoucí maskulinní vystupování a naopak, jak se společnost vyrovnávala s opovrhovanými projevy demaskulinizace.

Závěry mohou být poněkud překvapivé. Vedle udivující komplexnosti, s jakou nahlíží na psychické a fyzické determinanty a původ, ovlivňující mužské vystupování na veřejnosti a zpětně pohled komunity na jedince, zjišťujeme, že stejnými atributy, jež přisuzuje severská společnost mužům, definuje stejně tak i ženy. Biologický faktor a s ním spojená biologická předurčenost k přejímání tradičních typů sociálních rolí (viz např. ochránce a živitel rodiny u mužů, strážkyně domácího krbu u žen apod.) ustupuje do pozadí před společenskou nutností, která v zájmu vlastního přežití preferuje silné individuality bez ohledu na sexuální diferenciaci. Mnohdy extrémní životní podmínky v kombinaci s demografickými a ekonomickými katalyzátory odbourávají zažitě sociální stereotypy podmíněné

---

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Tamtéž.

⁴⁸ Slavná bitva, v níž norský král Harald Krásnovlasý zvítězil a zahájil tak proces sjednocení království. Datace bitvy je nejasná, uvádí se nejzazší mezníky cca 872–900.

⁴⁹ *Sága o Grettim*, Praha 1957, s. 37.

⁵⁰ *Ómaga-bálkr* (oddíl o závislých osobách), in: Vilhjalmur FINSSEN (ed.), Grágás I b. Konungsbók, Kjöbenhavn 1874, s. 3–28.

biologickými předpoklady, na nichž severská společnost, chtěla-li přežít, nemohla s důvěrou zakládat svoji kontinuální existenci.

Příspěvek se snaží zpochybnit a snad i vykořenit přežívající stereotypy typických mužských rolí u Seveřanů; poukázat na skutečnost, že mezi vikingskými bojovníky, obchodníky, mořeplavci či kolonizátory nalezneme stejně tak muže, jakož i ženy. Pohybujeme se ve společnosti, kde svobodný sedlák – *bónði* – má svůj rovnocenný protějšek a kde „Paní klíčů“⁵¹ (tj. paní domu, strážkyně rodinného krbu) s ohledem na nastalé okolnosti občas vymění jehlu za poněkud nebezpečnější nástroj, kterým nespravuje podomácku utkané oděvy, ale pohaněnou rodovou čest.

Skutečnost, kdy společnost a její přežití závisely stejnou měrou na ekonomickém potenciálu jak mužské, tak i ženské populace a nemohly tedy logicky upřednostňovat v sociálně-právní rovině jedno pohlaví na úkor druhého, činí severskou společnost ve středověku zcela výjimečnou. Na rozdíl od zbytku Evropy, kde pravidla genderových sociálních stereotypů a jejich biologické podmíněnosti zůstala zachována, popř. se pod vlivem křesťanské věrouky prohloubila, u Seveřanů ve Vikingské éře dochází naopak ke stírání rozdílů mezi pohlavími a k jejich (téměř úplnému) zrovnoprávnění.

Gender studies ve Skandinávii, potažmo v Británii a USA zabývající se nejen Vikingskou érou, ale i následujícím obdobím – středověkými (tj. postvikingskými) dějinami Severní Evropy – mají za sebou již několik desetiletí úspěšného bádání.⁵² Výzkum odlišných sociálních rolí obou pohlaví ve společnosti, i když nemůžeme označit přímo za „dějiny ženy“, má svým způsobem vůči mužské populaci jistý dluh, neboť výzkumné záměry ubírající se tímto směrem se zaměřovaly předně na právní problematiku, sociologické hledisko hrálo spíše podružnou roli.⁵³ Dnes je však studiu maskulinity v rámci genderového bádání věnována mnohem větší pozornost,⁵⁴ nicméně v případě středověkých témat tento dluh stále čeká na splacení.

---

⁵¹ Tj. jeden z typických *kenningů* (dvou a víceslovných básnických opisů) užívaných severskou skaldskou a eddickou tvorbou.

⁵² Viz např. Judith BENNETT, *Medievalism and Feminism*, *Speculum* 68, 1993, s. 309–331; Carol CLOVER, *Regardless of Sex: Men, Women, and Power in Early Northern Europe*, in: Nancy Partner (ed.), *Studying Medieval Women*, Cambridge 1993, s. 61–85; Allen FRANTZEN, *When Women aren't enough*, *Speculum* 68, 1993, s. 445–471; Jenny JOCHENS, *Gender and Drinking in the World of the Icelandic Sagas*, in: *Essays in Honor of Kristof Glamann*. Odense University Studies in History and Social Sciences 165, Odense 1993, s. 155–181; Jenny JOCHENS, *Old Norse Magic and Gender: Thattr Thorvalds ens Vidforla*, *Scandinavian Studies* 63, 1991, s. 305–317; Jenny JOCHENS, *Old Norse Images of Women*, Philadelphia 1996.

⁵³ Viz např. William MILLER, *Avoiding Legal Judgment: The Submission of Disputes to Arbitration in Medieval Iceland*, in: *The American Journal of Legal History* 28, 1984, s. 95–134; William MILLER, *Bloodtaking and Peacemaking: Feud, Law and Society in Saga Iceland*, Chicago 1990; William MILLER, *Choosing the Avenger: Some Aspects of the Bloodfeud in Medieval Iceland and England*. *Law and History Review* 1, 1983, s. 159–204.

⁵⁴ Viz např. KVINFO (dánské centrum pro informace o ženách a genderu), Gry HØNGSMARK KNUDSEN působící na Danish Institute for Study Abroad v Kodani, genderovou problematiku zabývající se Gunel FORSBERG (Stockholm Universitet).

Summary:

On gender stereotypes of the Scandinavian society in the Viking Age

This article, based on Scandinavian narrative sources (the sagas), skaldic and eddic poetry as well as medieval law-codes, presents a particular view of the Scandinavian gender history during the Viking Age. Scandinavian historiographies have paid attention to gender studies for several last decades, specially to long time neglected women's history. However, this contribution focuses on the dominant male element of the Viking society and seeks answers to questions like „How the Viking Age society defines manhood and man's characteristic behaviour?“, „What kind of act or social position had been abominated by Norse society?“ or „Had the social roles been determined by biological bindings?“. The main aim of this study is denial of typical social stereotypes of the Viking Age society as man-protector and provider of his family and woman-„Lady of the keys“ (i.e. housewife) which authoress considers only as literary topoi.